

Språk og dannelse – de norskspråklige skriftkulturenes muligheter og utfordringer

Kjell Lars Berge, professor i tekstvitenskap, Universitetet i Oslo

k.l.berge@iln.uio.no

Disposisjon

- Om skriftkulturelle utfordringer i kunnskapssamfunnet
- Hvorfor «literacy»? Den faglige forankringen for forståelsen av skriftkulturell dannelse
- Skriftkulturelle utfordringer og muligheter i utdanning, staten og i offentlighetens ytringskultur

Om skriftkulturelle utfordringer i samfunnet (1)

- Situasjonen på arbeidsmarkedet i postindustrielle land: kunnskapssamfunn som et skriftsamfunn
- De økende kravene til avansert skrift-/skrivekyndighet («literacy» – lesing og skriving) i alle sektorer av samfunnet
- Den gjennomgripende digitaliseringen av samfunnet

Om skriftkulturelle utfordringer i samfunnet (2)

- Utfordringer knyttet til skolen og høyere utdanning: Hvordan utdanne unge mennesker til kompleks skriftkyndighet?
- Utfordringer knyttet til formidlingen av samfunnets tjenester og tilbud: Hvordan sette medborgere i stand til å forstå hvilke rettigheter og plikter de har i samfunnet?
- Utfordringer knyttet til bevaring av tradisjonell skriftkultur: Hvordan bevare og utvikle tradisjonell offentlighet og ytringskultur i samfunnet?

Den faglige forståelsen av skriftkulturell dannelse (1)

- Literacy: studiet av skriftkultur og skriftkyndighet
 - Grunnforskning
 - Kognitivistisk orientert literacyforskning
 - Sosio-kulturelt orientert literacyforskning
 - Anvendt literacyforskning
 - Praktisk-pedagogisk orientert literacyforskning

Den faglige forståelsen av skriftkulturell dannelse (2)

- Gjør bruken av skrift og skriftkyndighet en forskjell?

Svar: ja

eller Skriften er en semiotisk ressurs som **muliggjør, legger til rette for etablerer vilkårene for** visse sosiale institusjoner, kulturelle samhandlingsmønstre og -prosesser **og** individuelle og kulturelle tenkemåter

Jack Goody

1986: «The Logic of writing and the Organization of Society»

1987: «The Interface between the Written and the Oral»

- Betydningen av en utviklet skriftkyndighetstenkning som grunnlag for samfunnsreformer

Den faglige forståelsen av skriftkulturell dannelse (3)

- Forskning på bruken av skrift i samfunnet: skriftpraksiser og skrifthendelser
- Lancaster-skolens etnografiske skriftkulturforskning: David Barton, Roz Ivanic m.fl.
- Det svenske prosjektet «Skriftbruk i arbeidslivet»

Et eksempel: studien «En arbeidsdag i skriftsamhället»
av professor Anna-Malin Karlsson, Uppsala universitet

«En arbeidsdag i skriftsamhället»

Undersköterskan	Snickaren	Betongarbetaren	Lastbilsjåfören
«Lilla röda boken» Journalen Svarta boken Texter på expeditionsdörren Egna anteckningar Avdelningens dagbok Avdelningens samlingspärm Almanacka Krönikebok osv...	Ritning Bygghandling Märkningar på tejp Skyltar Följesedel Utsättningar Lista vid porttelefon Tidrapport	Ritning(ar) Etiketter runt järn Markeringar på vägg Märkningar på saker Armerings- spesifikation Handskriven lista	Lassinformation Fakturor Fraktsedlar Etiketter Färdskrivarkort Tankjournal Texter på bilen Text på tankautomaten Utlastningschemat

Norske initiativer til skriftkulturelt orientert utdanning

- OECDs [DeSeCo-dokument](#) understreker «literacy» som kjernen i kompetanser, såkalte «critical competencies»
- Innføring av grunnleggende ferdigheter som grunnlag for læring i alle fag: *Kunnskapsløftet* (L06)
- Etableringen av [Nasjonalt senter for skriveopplæring og skriveforskning](#)

Skriving som grunnleggende ferdighet i det norske utdanningssystemet (1)

- De overordnede formålene med skriving som grunnleggende ferdighet
 - Støtte og hjelp til fremming av læring i fagene
 - Tilgang til ressurser for demokratisk deltakelse
 - Tilgang til ressurser for deltakelse i yrkeslivet
 - Redskap for egenutvikling

Skriving som grunnleggende ferdighet i det norske utdanningssystemet (2)

- Det grunnleggende begrepet er *tekst*
 - Snakke og skrive tekster
 - Lytte til og lese tekster
- Det overordnede målet er *tekstkulturell dannelse*
 - Tilpassing til tekstkulturer
 - Kritikk av tekstkulturer
 - Refleksjon over tekstkulturer

Skriving som grunnleggende ferdighet i det norske utdanningssystemet (3)

- Skriving er grunnleggende for alle fag:
 - Tekstkulturer og skrivetradisjoner (literacy) fra alle fag i skolen er reflektert inn i skriveferdighetsbegrepet
- Tekster er multimodale

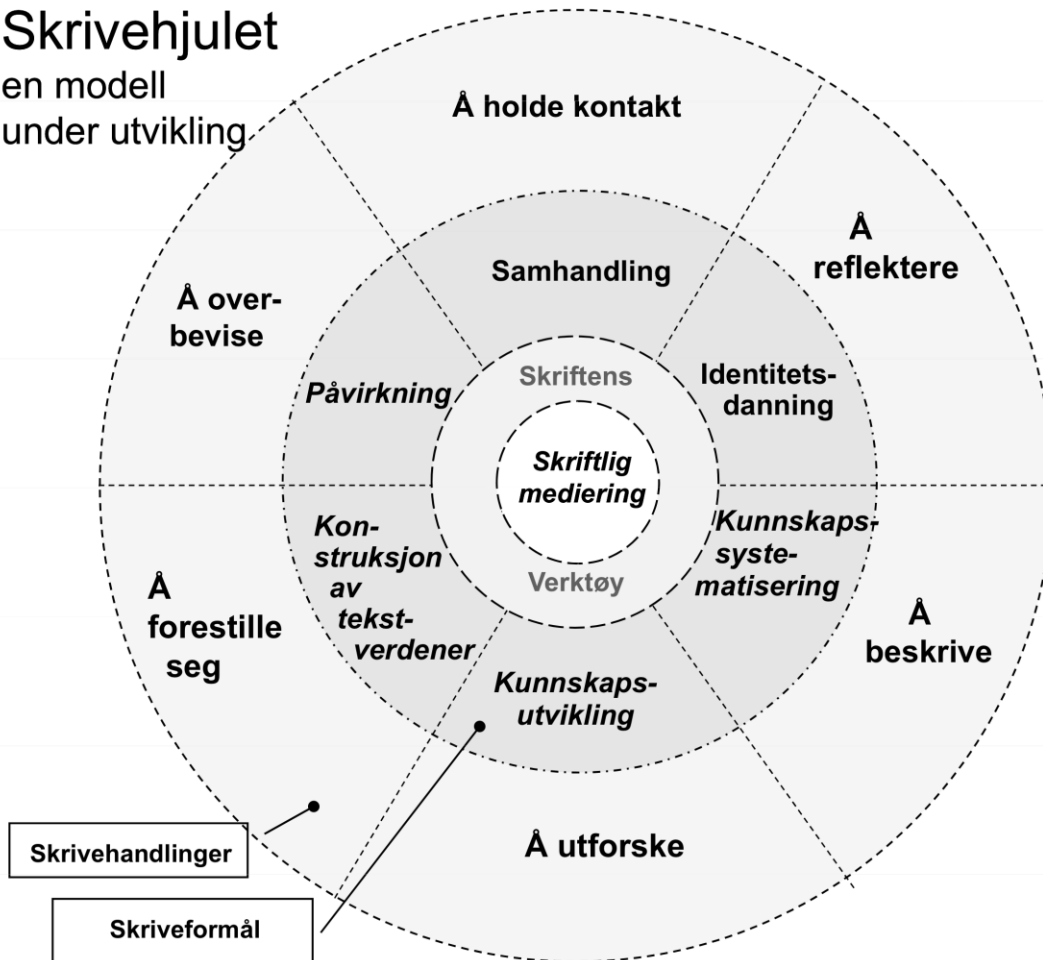

Skriving som grunnleggende ferdighet i det norske utdanningssystemet (4)

- Ulike skrivemåter er ulike måter å mene på:
 - Argumentere, fortelle, forklare, beskrive
- Skriveferdighet er en kompleks ferdighet:
 - Noen G-faktor finnes ikke
- Skrivehjulet fanger kompleksiteten

Skrivehjulet

en modell
under utvikling

Skriving som grunnleggende ferdighet i det norske utdanningssystemet (4)

- Skrivehandlinger
- Skrivemål
- Skriftens mediering + verktøy: vurderingsområdene

- Kulturkontekster og genrer: skrijving i fagene og i forhold til de generelle målene med skolen
- Situasjonkontekster og ytringer: elevenes faktiske skrijving – skrijving som hendelse

Skriving som grunnleggende ferdighet i det norske utdanningssystemet (5)

- Vurderingsområdene
 - Tekstdimensjoner
 - Kommunikasjon: skriver og leser i teksten
 - Innhold: tekstens indre og ytre referanser, diskurs, doxa, tematikk
 - Tekstopbygging: lokal og global tekststruktur
 - Språkbruksdimensjoner
 - Språkbruk: stil og register
 - Formverk, rettskriving og tegnsetting: kodekompetanser
 - Tekstens mediering
 - Bruk/utforming av skriftmediet: håndskrift, grafisk utforming, design, estetikk, multimodalitet, digitalisering

Skriftkulturelle utfordringer

- Hvordan kan prosjektet «Klart språk i staten» utvikles som et skriftkulturelt forankret prosjekt?
- Hvordan kan den offentlige ytringskulturen bevares og videreutvikles?
- Behovet for en samlet norsk skriftkulturpolitikk
- Språkrådets oppgaver bør være forankret i en ny norsk skriftkulturpolitikk
- Norsk skriftkultur bør bli gjenstand for en grundigere og mer samlet forskning